

Н. М. Стеценкокандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Херсонського національного технічного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті висвітлено можливі сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів з іноземної мови. Самостійна робота розглядається як важливий складник процесу підготовки сучасних фахівців.

Іноземна мова є не лише засобом оволодіння лінгвістичними знаннями, що необхідні фахівцю для подальшого кар'єрного зростання, а й засобом самостійного отримання сучасних знань у професійній діяльності. Ефективне планування й організація самостійної роботи студентів в освітньому процесі вишу будуть сприяти досягненню цієї мети.

Установлено невідповідність між вимогами до рівня підготовки студентів до професійної комунікації й фактичною готовністю студентів неможливих вишів до вивчення іноземних мов. Розглянуто особливості організації самостійної роботи студентів неможливих вишів з іноземної мови.

Зазначено, що активізація самостійної роботи студентів передбачає наявність певного комунікативно-стимулювального середовища. Основними компонентами такого середовища є організація діяльності, організація взаємодії, організація стимулів, організація змісту навчання, організація контролю і критеріїв оцінювання. Схарактеризовано основні вимоги до змісту й форми завдань для самостійної роботи. Визначено три рівні складності самостійної роботи: відтворювальний, реконструктивний, творчий; основні фактори її активізації.

Запропоновано можливі шляхи вдосконалення організації самостійної роботи студентів шляхом запровадження сучасних форм і технологій її проведення. Серед популярних форм творчої самостійної роботи з іноземної мови є написання есе, виконання творчого проекту, перегляд серіалів англійською мовою, читання аутентичних іншомовних текстів із періодичних видань або художньої літератури з подальшим їх обговоренням. Наведено приклад організації самостійної роботи студентів за проектною технологією.

Ключові слова: самостійна робота студентів, іноземна мова, творчі завдання.

Постановка проблеми. У сучасній системі вищої освіти України можна визначити низку тенденцій, що є відображенням процесів глобалізації та інтеграції світового співтовариства. По-перше, нинішні соціокультурні умови актуалізують важливість ідеї неперервної освіти, що передбачає процес постійного вдосконалення освітнього рівня особистості. По-друге, в умовах динамічної інформатизації суспільства необхідною є принципова реорганізація освітнього процесу, що передбачає зміни обсягу аудиторного навантаження й самостійної роботи студентів у їх збалансованому раціональному поєднанні. Це означає, що основне завдання навчання, яке визначається як передача культурного досвіду у вигляді логічно завершеної системи знань, зазнає суттєвих перетворень. У сучасних умовах підготовка фахівців з вищою освітою орієнтована на формування особистості, здатної поповнювати й оновлювати свої знання шляхом самоосвіти, удосконалювати уміння, творчо використовувати їх у дійсності. При цьому навчальна діяльність розглядається не як довільний процес самоосвіти індивіда, а як систематична, керована викладачем самостійна діяльність студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема ролі й місця самостійної роботи в навчанні цікавила педагогів і філософів ще з давніх часів і сьогодні залишається актуальною.

Теоретичні і практичні аспекти самостійної роботи розглядалися в роботах С. Архангельського, В. Давидова, Д. Ельконіна, І. Зимньої, М. Кларіна, А. Ковальова, І. Лернера, П. Підкасистого, Є. Розенбаума, Н. Тализіної, С. Трубачової.

Сучасні методи, форми й технології організації самостійної роботи відображено в працях В. Беспалька, В. Козакова, Т. Лободи, Л. Морської та ін.

Поняття «самостійна робота» є багатоаспектним і може розглядатися як форма організації навчальної діяльності (В. Андреев, І. Ільєсов, В. Сластенін); вид навчальної діяльності (О. Нільсон, О. Петровський); засіб організації виконання навчальної діяльності (П. Підкасистий, Л. Вяткін); спосіб навчальної діяльності (І. Унт). Самостійна робота може бути ефективним елементом процесу навчання, якщо задовольнятиме принципам цілеспрямованості, доступності, планованості, систематичності, індивідуалізації, комплексності, комунікативної взаємодії, зв'язку теорії з практи-

кою, свідомої і творчої активності, навчання на високому науковому рівні.

Незважаючи на великий внесок багатьох учених у дослідження питань організації самостійної роботи, розвиток методів, форм і технологій її реалізації в практичній діяльності, на наш погляд, окремі аспекти означеної проблеми потребують подальшого вивчення й аналізу.

Метою статті є висвітлення сучасних підходів до організації самостійної роботи студентів під час вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблеми, що розглядається, зумовлена необхідністю вдосконалення методико-дидактичної організації процесу професійно-орієнтованої мовленнєвої підготовки студентів технічного університету.

Для реалізації сучасної мети мовної освіти викладачеві необхідно чітко уявляти умови та засоби формування іншомовної комунікативної компетентності під час навчання іноземної мови. Невідповідність між цілями навчання професійно-орієнтованої іноземної мови, з одного боку, та кількістю аудиторних навчальних годин, що відводяться на її вивчення, а також значна різниця в рівні володіння іншомовними компетенціями, низький ступінь мотивації і сформованих навчальних умінь змушують викладача шукати ефективні способи організації самостійної роботи студентів для оволодіння базовими компетенціями.

Спостереження за практикою організації самостійної роботи в немовних вишах показує, що самостійна робота багатьох студентів характеризується неефективністю: незважаючи на великі витрати часу, їм не вдається досягти високих результатів у цьому виді роботи, що говорить про їх невміння працювати самостійно. Серед факторів, які негативно впливають на продуктивність самостійної роботи студентів, можна назвати несформованість у значній кількості студентів загальних і спеціальних навчальних умінь, що виражається у звичці відкладати виконання завдання на останній момент. Тому необхідно, щоб з першого курсу у виші здійснювалася підготовка студентів до самостійного поповнення знань і придбання навичок і вмінь за обраною спеціальністю, до самоорганізації навчальної діяльності.

Активізація самостійної роботи студентів передбачає наявність певного комунікативно-стимулювального середовища. Основними компонентами такого середовища є організація діяльності, організація взаємодії, організація стимулів, організація змісту навчання, організація контролю і критеріїв оцінювання.

Організація діяльності передбачає управління самостійною роботою і спільною творчою співпрацею педагога і студентів, що здійснюється через правильно організовану систему спілкування й

великою мірою залежить від кожного з учасників навчального процесу.

Другим компонентом створення комунікативно-стимулювального середовища є організація стимулів. Важливим стимулом є зміст навчання, до якого зараховують мовний і мовленнєвий матеріал, що необхідний для формування лінгвістичної та комунікативної компетенцій у різних сферах спілкування, включаючи майбутню професійну діяльність.

Роль викладача в реалізації цього компонента стає значущим і системоутворювальним фактором успішності професійної підготовки фахівця.

Серед основних видів самостійної роботи студентів з іноземної мови можна назвати такі:

- робота з лексичним і граматичним матеріалом: виконання лексико-граматичних вправ (відповіді на запитання за змістом, вибір правильних відповідей, добір еквівалентів українських слів і виразів в іншомовному тексті, ознайомлення з тематичною лексикою, доповнення речень фразами, що відсутні, тощо);
- робота з текстом: читання й переклад професійно-орієнтованих текстів з використанням різних видів словників;
- робота з аудіоматеріалами: аудіювання текстів і ситуативних діалогів;
- робота над усними розмовними темами, застосування засвоєної професійної лексики в діалогічному й монологічному мовленні;
- робота над писемним мовленням;
- виконання творчих завдань (презентація, доповідь, реферат тощо).

Отже, самостійна робота охоплює всі аспекти вивчення іноземної мови і значною мірою визначає результати і якість засвоєння дисципліни. У зв'язку з цим планування, організація, виконання й контроль самостійної роботи студентів з іноземної мови має особливу важливість і потребує грамотного методичного керівництва й забезпечення.

Особливі вимоги варто висувати до змісту й форми завдань для самостійної роботи. Завдання повинні мати проблемний характер і бути спрямованими на формування компетенцій, унаслідок чого відбувається збільшення різноманітності форм і методів самостійної роботи, що надають їй диференційований і варіативний характер, а також більш повне врахування індивідуальних можливостей, потреб та інтересів студентів. Необхідно збільшувати кількість завдань для самостійної роботи, побудованих на інтегративній основі, що сприятиме формуванню загальних предметних компетенцій. Потрібно також розширювати самостійну роботу, що проводиться у формі навчально-професійної діяльності студентів [4].

Самостійна робота у виші повинна мати системний і неперервний характер. Сучасні методи іноземної мови виокремлюють три рівні складності самостійної роботи:

– відтворювальний (репродуктивний або тренувальний) рівень самостійної роботи, на якому створюються основи для двох інших рівнів і формується вербальна лексико-граматична база. На цьому рівні відбувається засвоєння й закріплення нового матеріалу;

– реконструктивний (перехідний або напівтворчий) рівень самостійної роботи. На цьому рівні передбачається аналіз навчального матеріалу з його подальшим синтезом. Відбувається перенесення набутих знань, умінь і навичок в аналогічні ситуації, а також формування висловлювань в аналогічних ситуаціях. Самостійна робота цього рівня потребує більшої мисленнєвої активності та креативності;

– творчий (креативний або пошуковий) рівень самостійної роботи пов'язаний із формуванням навичок і вмінь здійснювати пошук рішень складних комунікативних завдань. Саме тут формується творча особистість і професійна самостійність. Наприклад, під час роботи з іншомовним текстом студент на різних етапах навчання переходить від переказу до реферування, а на більш високому рівні до підготовки аналітичної довідки з опорою на великий обсяг іншомовного матеріалу. Тому під час навчання іноземної мови жоден із цих рівнів не повинен ігноруватися, на різних етапах навчання вони задіяні або послідовно, або одночасно.

Активна самостійна робота можлива за умови постійної позитивної мотивації. Обираючи форми організації самостійної роботи, викладач повинен намагатися забезпечити максимальну мотивацію студента. Необхідно чітко визначити обсяг завдання й намагатися розрахувати оптимальний час виконання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного студента. Непосильний обсяг завдання та завищені вимоги значно знижують мотивацію навчання. Найсильнішим мотивувальним фактором має бути підготовка до майбутньої професійної діяльності. Активізації самостійної роботи також сприяють внутрішні фактори, а саме: корисність виконаної роботи, участь в олімпіадах, конкурсах наукових робіт; використання мотивувальних факторів контролю знань (накопичення балів для оцінки, рейтинг, тести, нестандартні екзамени тощо); заохочення студентів за успіхи в навчанні і творчій діяльності (стипендії, заохочувальні бали, нагородження тощо), а також санкції за погане навчання.

Важливим фактором в організації самостійної роботи студентів є визначення форм і методів контролю (тести, аудіювання, читання, виконання письмових завдань, реферування, складання анотацій, презентації, дискусії, проекти тощо), а також підготовка й використання спеціальних посібників, сучасних мультимедійних засобів. Головним є момент оперативного спілкування та контакту викладача зі студентами.

Як показує досвід, найбільший інтерес у студентів викликає самостійна робота, що потребує активного, творчого підходу до її виконання.

Серед популярних форм творчої самостійної роботи з іноземної мови є написання есе, що має на меті розвиток креативного мислення й уміння письмового відображення власних думок. Виконання такої форми роботи дає студентам змогу використовувати отримані знання на практиці, а викладач має можливість отримувати зворотній зв'язок про якість засвоєння матеріалу та рівень розвитку в кожного студента здатності виражати свої думки в письмовій формі. Різноманітність тем професійної спрямованості визначає й форму есе. Це може бути вивчення проблемної ситуації у вигляді відображення різних точок зору на її розв'язання на основі аналізу літератури, матеріалів ЗМІ, добору прикладів тощо. Головним тут є вміння обробляти іншомовний матеріал на основі порівняння, класифікації, давати оцінку явищу чи події, висловлювати власне ставлення до нього і представляти результат у вигляді правильно оформленого і грамотно написаного есе.

Одним із видів самостійної роботи з іноземної мови є виконання творчого проекту, його технічний та естетичний супровід, презентація й захист.

У межах методу проектів студенти спільно вирішують певну проблему. Серед основних вимог до виконання цього методу можна зарахувати такі:

– наявність значущої в дослідницькому або творчому плані проблеми або значущого завдання, для розв'язання яких необхідно спиратися на знання з різних галузей і проводити пошукову роботу;

– самостійну (індивідуальну, парну, групову) діяльність студентів;

– визначення кінцевої мети проекту;

– результати проекту обов'язково мають бути оформлені (відеофільм, газета, буклет, альбом, презентація, web-сторінка).

Остання вимога (оформлення результатів) робить проект цікавим для студентів. У них з'являється можливість побачити результати своєї роботи, порівняти з іншими. Рекомендується проводити захист проектів у вигляді конкурсу, що є додатковим стимулом для студентів.

Виконання проекту відбувається в кілька етапів. На початковому етапі керівна роль належить викладачу, оскільки він надає орієнтовний план, пояснює функції й послідовність дій членів команди, надає певні мовленнєві зразки, що мають бути використані під час презентації результатів проекту.

На наступному етапі студенти самостійно обирають аутентичні матеріали, використовуючи інформацію з інтернету та друкованих видань.

На третьому етапі роль викладача – це спостерігати за студентом-оратором, який проводить

презентацію підбраного іншомовного матеріалу, що слугує далі предметом дискусії всіх учасників захисту проєктів.

Однак функція викладача не завершується цим етапом. Він має надавати допомогу студентам упродовж усього періоду роботи над проєктом.

Наприклад, студентам спеціальності 242. «Туризм» («Туризм; готельно-ресторанний сервіс») може бути запропоновано виконання такого проєктного завдання – «Тендер для туристичної компанії».

Сутність завдання: зарубіжна туристична компанія шукає партнерів для співпраці у вашій країні, які зможуть організувати цікаву програму для своїх гостей на 3 дні. Виконання цього завдання може тривати впродовж усього семестру, оскільки воно є великим за обсягом і передбачає, що за цей час студенти будуть аналізувати нові теми на навчальних заняттях, що дасть їм можливість розкрити всі аспекти поставленої проблеми.

На початку виконання проєкту варто також визначити однакові для всіх команд ключові позиції, що мають бути відображені в презентації. Наприклад, основні музеї, що входять у програму; традиційна кухня; ресторани; вечірня програма; розміщення; транспорт; цінова політика; магазини сувенірів і традиційних ремесел; нетрадиційні види відпочинку.

Під час навчальних занять можна запропонувати студентам читання тексту з теми проєкту з традиційним перекладом і відповідями на запитання. Одне заняття можна присвятити перегляду фільму про визначні місця України англійською мовою. Під час перегляду фільму звернути увагу на вимову власних імен, назви видатних пам'яток, обговорити найбільш цікаві музеї, історичні та культурні місця тощо.

На іншому занятті можна влаштувати екскурсію за картою України з поясненнями англійською мовою, як дістатися того чи іншого регіону.

Ця інформація буде корисною для підготовки підсумкової презентації й визначить ключові моменти, на яких вона має базуватися.

Студенти в командах по 3–5 осіб мають розробити свою програму і представити замовникам. Під час презентації проєктів кожен із членів команди має виступити в ролі доповідача, дати відповіді на запитання від студентів і викладача.

Під час підведення підсумків основним критерієм мають бути знання з іноземної мови: швидкість і правильність усного мовлення, якість і грамотність написів на слайдах, вимова, наявність граматичних помилок тощо.

За цими критеріями команду-переможця обирає викладач.

Іншу команду-переможця обирають самі студенти. Вони визначають найцікавішу програму з погляду іноземної компанії, що оголосила тендер.

Серед цікавих і результативних видів самостійної роботи студентів необхідно зазначити перегляд серіалів англійською мовою, що сприяє формуванню навичок сприйняття іншомовних текстів на слух. Читання аутентичних іншомовних текстів із періодичних видань або художньої літератури. Інтерес сучасних студентів привертають такі твори, як «The Hunger Games» Suzanne Collins, «Divergent» Veronica Rot, «The Maze Runner» James Dasher, що також екранізовані.

Такий вид роботи сприяє поповненню словникового запасу цікавою сучасною лексикою та мовленнєвими зворотами, ідіоматичними фразами тощо.

Висновки і пропозиції. Нами представлено лише невелику кількість прикладів різних видів самостійної роботи з іноземної мови. Така організація самостійної роботи сприяє розвитку мотивації до подальшого вивчення іноземної мови, творчому підходу до власної навчальної діяльності, умінню самостійно мислити та поглиблювати свої знання. Завдання подібного типу дають змогу активізувати пізнавальний і творчий потенціал студентів у процесі організації самостійної роботи з іноземної мови.

Дослідження проблем організації самостійної роботи студентів з іноземної мови не вичерпується висвітленими в статті аспектами. Подальшого дослідження потребують питання вдосконалення форм, методів і прийомів контролю самостійної роботи студентів; можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Список використаної літератури:

1. Журавська Л. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у вищих навчальних закладах. *Освіта і управління*. 1999. Т. 3. № 2. С. 105–115.
2. Синиченко З. Роль самостоятельной работы студентов в подготовке специалистов. *Вестник Таганрогского института управления и экономики*. 2014. № 1. С. 113–116.
3. Стеценко Н.М., Чикалова Т.Г. Роль самостійної роботи студентів у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів освіти. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 73. С. 135–139.
4. Титова Г.Ю. О технологии организации самостоятельной работы студентов. *Вестник ТГПУ*. 2010. № 1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-tehnologii-organizatsii-samostoyatelnoy-raboty-studentov>.

Stetsenko N. Organization of independent students work in professionally oriented education in foreign language

The article outlines possible modern approaches to the organization of independent students work in foreign language. Independent work is considered as an important component of the process of training modern specialists.

A foreign language is not only a means of mastering the linguistic knowledge that a specialist needs for further career growth, but is also a means of independently obtaining modern knowledge in professional activities. The effective planning and organization of students' independent work in the educational process of university are facilitating the achievement of this goal.

It is established the discrepancy between the requirements for the level of students preparation for professional communication and the actual readiness of students of non-linguistic universities for the study of foreign languages. The organizational peculiarities of students independent work in a foreign language are investigated in this article.

It is started that the activation of students' independent work suggests the existence of a certain environment which stimulates the conversational atmosphere.

The main components of such environment are the activity organization, the interactions, the stimuli organization, the content of studying, the means of control and evaluation criteria. The main requirements for the content and form of tasks for independent work are described. Three levels of difficulty of independent work are distinguished: reproducing, reconstructive, creative. The main factors of its activation are also defined. Some possible ways for improvement the organization of students' independent work are introduces using the means of establishing the new study forms and technologies. Among some popular creative means of creative independent work in a foreign language are writing an essay, preparing a creative project, watching some soap operas in original, reading the authentic foreign texts from periodicals or fiction with further discussion. An example of the organization of independent work of students on project technology is given.

Key words: independent work of students, foreign language, creative tasks.